

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ДИСТИНКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Вступ. *Визначено, що сучасне суспільство відзначається різноманітністю індивідуальних особливостей, що проявляються у поведінці особистості. Розкрито, що дистинктивність є видом поведінки, яка характеризується нестереотипністю вчинків, схильністю особистості до проявів індивідуальності та прагненням бути соціально помітним, маючи на меті створити враження, та здобути увагу навколишніх. Запропоновано концептуальну модель дистинктивної поведінки особистості.*

Методи. *Використано діаграми Ейлера – Венна з метою графічного зображення взаємозв'язку дистинктивної поведінки та норм у певній предметній області.*

Результати. *Запропоновано дві функціональних залежності для соціальних та особистісних чинників впливу на дистинктивну поведінку. Запроваджено поняття "норм", визначених під "кутом зору" предметної галузі, у якій сформувалась конкретна норма. Сформульовано дві функціональних залежності для соціальних та особистісних чинників впливу на дистинктивну поведінку. Введено поняття норм, визначених під "кутом зору" предметної галузі R. На рівні соціальної системи гіпотетично поділено форми прояву дистинктивності. Здійснено розгляд теорії оптимальної дистинктивності. Запропоновано класифікацію поведінкових ознак дистинктивності індивіда як елемента соціальної системи, які було розділено на три групи, та виокремлено основні складники кожної групи.*

Висновки. *У процесі теоретичного аналізу наукової літератури було визначено, що дистинктивна поведінка може бути описана як вид поведінки особистості, в основі якої лежить прагнення виявити самобутність, долаючи при цьому соціальні норми, які склалися у певній референтній групі в поточний період.*

Ключові слова: *дистинктивність, модель дистинктивної поведінки, поведінкові прояви дистинктивної поведінки, самобутність, індивідуальність, відмінність.*

Вступ

У будь-якому суспільстві можна відзначити ситуації, коли поведінка людей виходить за межі встановлених соціальних норм. Соціальні норми – це правила поведінки, які вироблені суспільством чи групою людей у процесі їхньої життєдіяльності. Вони виступають як певний стандарт чи орієнтир для членів суспільства, вказуючи на те, як вони мають поводитися у різних ситуаціях. По суті, феномен дистинктивної поведінки є викликом для соціальних норм і сприймається як відхилення від прийнятих стандартів. Проте важливо зазначити, що сприйняття дистинктивності може змінюватися залежно від контексту та культурного оточення. Те, що може викликати неприйняття в одній культурі або серед певної референтної групи, може здобути визнання в іншому середовищі.

Мета: розроблення та розкриття концептуальної моделі дистинктивної поведінки особистості.

Завдання: виокремити форми прояву дистинктивної поведінки; класифікувати поведінкові ознаки дистинктивної поведінки; розробити концептуальну модель.

Методи

Було використано теоретичні методи дослідження, зокрема аналіз наукової літератури та моделювання соціально-психологічних явищ.

Виклад основного матеріалу. У ході теоретичного аналізу наукової літератури було з'ясовано, що термін "дистинктивна поведінка" може бути описаний як вид поведінки особистості (Наваза, 2023), в основі якої лежить прагнення проявити неповторну індивідуальність, виділитися та привернути до себе увагу, незважаючи на соціальні норми та несхвалення суспільством. Дистинктивна поведінка відображає своєрідні риси суб'єкта, які формуються під впливом генетичних, соціальних та індивідуально-психологічних чинників. Відповідно до теорії атрибуції Гарольда Келлі дистинктивність – це унікальність, специфічність, відмінність (Nalchajyan, 2006). Теорія унікальності, запропонована Снайдером і Фромкіном, висвітлює дистинктивну поведінку людей як необхідність бачити

себе унікальними та відмінними від інших у міжособистісній сфері (Snyder, & Fromkin, 1980). Згідно з концепцією оптимальної дистинктивності М. В. Brewer (Brewer, 1991) людина має дві основні потреби, що конкурують між собою, – потребу в приналежності та потребу в унікальності. Ця теорія вказує на те, що особи прагнуть знайти "золоту середину" між цими двома бажаннями, досягаючи оптимального рівня дистинктивності, де вони можуть відчувати свою приналежність до групи, але також зберігати відчуття власної унікальності.

У наведеній концептуальній моделі дистинктивної поведінки виникнення та розвиток цього поведінкового типу детермінується факторами, які умовно можна розподілити на дві категорії: соціальні та особистісні.

Під соціальними чинниками впливу на дистинктивну поведінку маємо на увазі комплекс дій, що виникають унаслідок відносин індивіда з соціальним середовищем, включаючи культурні, етнічні, економічні та інші аспекти суспільства.

Опишемо їх такою залежністю:

$$S = \{e; d; v; m; l; f; r; z; i\}, \quad (1)$$

де e – соціально-економічна ситуація; d – державна політика; v – соціальні цінності (система сформованих цінностей: життєві – істина, свобода, совість, благородство; універсальні – життя, здоров'я, сім'я, освіта, право; демократичні – свобода слова, свобода думки, свобода віросповідання; міжособистісні – порядність, гідність, чесність; громадські: соціальне становище, законслухняність; m – морально етичні цінності (ментальний стан, традиції, переконання; l – навчально-виховний процес; f – рівень та стиль життя сім'ї; r – психологічна атмосфера в родині; z – вплив засобів масової інформації (телебачення, радіо, кіно, інтернету та віртуальних середовищ тощо); i – соціальні інститути, до яких входить людина (політичні, економічні, освітні, релігійні, сімейні).

Особистісними чинниками впливу на дистинктивну поведінку є внутрішні характеристики індивіда, які

визначають індивідуальні властивості особистості, котрі, у свою чергу, також здійснюють вплив на поведінку людини.

Опишемо їх залежність

$$P = \{g; x; y; s; e; n; i; k; v; h; o\}, \quad (2)$$

де: g – тип темпераменту; x – характер; y – вікові особливості; s – неадекватний рівень самооцінки (завищена, занижена); e – властивості емоційно-вольової сфери; n – особливості мотиваційної сфери; i – усвідомлювані/неусвідомлювані мотиви; k – консерватизм, радикалізм; v – індивідуалізм; h – конформність; o – нормативність поведінки (низька, висока);

Як було зазначено вище, загальновизнаного визначення норми на сьогодні немає, бо норма поведінки є поняттям міждисциплінарним, і це завдає додаткових труднощів у розумінні цього терміна. Кожна галузь (наприклад, соціологія, етика, педагогіка, психологія) має вироблені власні поняття про норму поведінки, які найчастіше перебувають "під кутом зору" своєї предметної галузі. Для формалізації введемо поняття масиву норм $N_{\{R\}}$, де R – це предметна галузь, "під кутом зору" якої сформована конкретна норма.

$N_{\{R\}}$ – норма, визначена під кутом зору" предметної галузі R .

$$R \in Et, Pd, Sp, Lr, \dots, \quad (3)$$

де: Et – етичні норми; Pd – педагогічні норми; Sp – соціально-психологічні норми; Lr – правові норми і т. ін.

Для зручності математичного описання визначимо соціальне явище "дистинктивної поведінки" як нетипові дії окремих осіб або груп людей у певний період та за певних обставин, які характеризують їхню поведінку як аномальну з погляду невідповідності до загальновизнаних моральних канонів або фактично сформованих правил поведінки в межах деякої системи. Під системою розуміємо множину компонентів чи елементів у взаємодії, які утворюють єдине ціле, а під елементами системи маємо на увазі відособлену частину системи, що має специфічні властивості. Приміром, система – це референтна група, а елементи системи – індивіди, які входять до цієї референтної групи. При цьому елементи системи (індивіди) можуть слугувати причиною виникнення дистинктивності не тільки на індивідуальному рівні, а на рівні поведінки системи загалом. Тобто люди, яким властива дистинктивність, своєю діяльністю створюють особисту нормативну основу і, якщо знаходять прихильників в конкретній сфері, то отримують позицію лідера чи авторитету, трансформуючи поведінку людей на всесистемному рівні.

Тому, розглядаючи дистинктивну поведінку D з формою прояву F і застосовуючи логічну операцію віднімання ($\setminus$), її можна описати таким виразом:

$$D_{\{F\}} = N_{\{R\}} \setminus B(S, P), \quad (4)$$

де знак " $\setminus$ " – логічне віднімання.

З цього виразу випливає, що дистинктивність – це саме та поведінка людини, яка виходить за межі схвалюваної та не відповідає встановленим нормам для певної предметної області R . Для наочності проілюструємо вираз (4), використовуючи діаграми Ейлера (Rodgers, Flower, & Stapleton, 2012) (рис. 1).

Форми прояву F , класифіковані на рівні соціальної системи, гіпотетично поділяються на: соціально несхвалювальну поведінку (негативні девіації), соціально нейтральну поведінку, соціально схвалювальну поведінку (позитивні девіації), яка, у свою чергу, може бути конструктивною, аутодеструктивною або зовнішньодеструктивною.

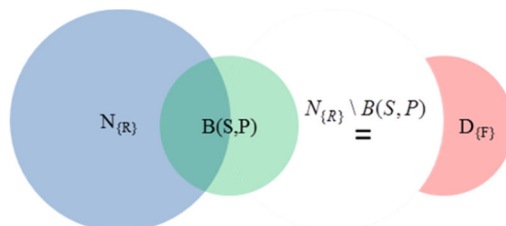

Рис. 1. Візуалізація дистинктивної поведінки за допомогою діаграм Ейлера

Соціально несхвалювальна поведінка (негативні девіації):

- конструктивна: графіті агресивного характеру, чорний гумор, жовта преса, винахідництво з корисливою метою;
- аутодеструктивна: нарцисична поведінка; соціальний паразитизм; демонстративний суїцид;
- зовнішньодеструктивна: брехливість, злочинство, вандалізм.

Соціально нейтральна поведінка:

- конструктивна: прихильність до творчих субкультур, створення бізнесу, політичних партій, громадських організацій і рухів; туризм;
- аутодеструктивна: прихильність до сучасних субкультур (емо, готи, сатаністи, байкери), татуаж, пірсинг; шрамування; жага до гострих відчуттів, екстремальні види захоплення; інтернет-залежність, гаджетозалежність;
- зовнішньодеструктивна: непокірність, бунтарство.

Соціально схвалювальна поведінка (позитивні девіації):

- конструктивна: винахідництво і творчі інновації у художній, спортивній, науковій, технічній та комп'ютерній галузях;
- аутодеструктивна: професійна діяльність із вираженням ризиком для здоров'я та життя (каскадер, пілот аеробатик (акробатичний пілотаж));
- зовнішньодеструктивна: комунікативні особливості спілкування особистості, які сприймаються як "дивакуватість".

І таких проявів дистинктивності може бути невичерпна кількість (n), тому можемо записати такий вираз:

$$F \in Neg, Neu, Pos; F \in \{1, n\} \in \quad (5)$$

Ураховуючи багатомірність норм і форм прояву дистинктивної поведінки, переформулюємо модель (5) у такий вигляд.

$$\left\{ \begin{matrix} N_{Et} \\ N_{Pd} \\ \vdots \\ N_{Sp} \end{matrix} \right\} \setminus B(S, P) = \left\{ \begin{matrix} D_1 \\ D_2 \\ \vdots \\ D_n \end{matrix} \right\}, \quad (6)$$

де $B(S, P)$ – поведінкові риси, сформовані соціальними і особистісними факторами S і P відповідно.

Також у цій моделі простежується паралель із теорією оптимальної дистинктивності (Brewer, 1991). Вона досліджує динаміку соціальної ідентичності в контексті двох конфліктних потреб особистості: потреби у приналежності та потреби в унікальності, що є ключовими постулатами теорії.

Потреба у приналежності: людина має вроджене прагнення бути частиною соціальної групи, відчувати себе включеною і прийнятою. Ця потреба зумовлена як еволюційними, так і соціокультурними чинниками.

Потреба в унікальності: паралельно з потребою у приналежності людина прагне підкреслити свою індивідуальність, відрізняючись від інших членів групи.

Теорія оптимальної дистинктивності вказує на те, що особи прагнуть знайти "золоту середину" між цими двома потребами, досягаючи оптимального рівня дистинктивності, де вони можуть відчувати свою приналежність до групи (асиміляцію), але також зберігати відчуття власної унікальності (диференціацію).

І якщо потребу у приналежності до певної групи виразити за допомогою відповідності визначеним нормам N у цій групі, а потребу в унікальності – у прояві дистинктивної поведінки D , то, базуючись на виразі (4) та твердженнях стосовно нього, отримаємо такий вираз:

$$\frac{N \setminus B}{N \cap B} = X, \quad (7)$$

де знак " $\cap$ " – логічний перетин, а знак " $\setminus$ " – логічне віднімання.

Тут чисельник описує ніщо інше, як ДП ($D_{\{F\}}$), а знаменник – поведінку ($B_{\{N\}}$), яка відповідає встановленим нормам референтної групи (рис. 2).

X – показник оптимальної дистинктивності, який характеризує "золоту середину" між потребою у приналежності і потребою в унікальності, і, у свою чергу, також залежить від індивідуальних особливостей і соціального середовища.

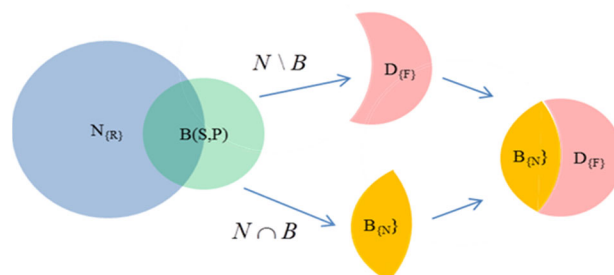

Рис. 2. Розкриття сутності теорії оптимальної дистинктивності

Для деталізації моделі дистинктивної поведінки класифікуємо поведінкові ознаки дистинктивності індивіда як елемента соціальної системи на три групи: зовнішні, внутрішні та інтегровані, та виокремимо основні складники кожної групи.

Таблиця 1

Поведінкові прояви дистинктивної поведінки		
Зовнішні	Інтегровані	Внутрішні
Візуальні атрибути	Соціальна дезадаптація: економічна, соціокультурна, професійна, психологічна	Самосвідомість
Ексцентричні хобі та захоплення	Самопрезентація: самореклама, самосхвалення, самопросування	Я-концепція
Екстремальні види спорту	Самореалізація: саморозвиток, самопізнання; самовдосконалення	Самоствердження: конструктивне, панівне, компенсаторне, захисне
Сленг	Відсутність прив'язаності до культурних стереотипів	Когнітивні процеси
Зовнішня мотивація: матеріальні стимули, соціальне визнання	Незалежність від соціального тиску	Внутрішня мотивація: мета, амбіції, ініціативність, соціальна взаємодія

З урахуванням сказаного вище переписемо вираз (6) у такому вигляді:

$$\left\{ \begin{matrix} N_{Et} \\ N_{Pd} \\ \vdots \\ N_{Sp} \end{matrix} \right\} - B(S, P) = \left\{ \begin{matrix} \{D_1\} \\ \{D_2\} \\ \{D_3\} \end{matrix} \right\}, \quad (8)$$

де кожна група відповідно до табл. 1 має складники, які описуються такими виразами:

$$D_1 = \begin{Bmatrix} D_{1.1} \\ D_{1.2} \\ D_{1.3} \\ D_{1.4} \\ D_{1.5} \end{Bmatrix}; \quad D_2 = \begin{Bmatrix} D_{2.1} \\ D_{2.2} \\ D_{2.3} \\ D_{2.4} \\ D_{2.5} \end{Bmatrix}; \quad D_3 = \begin{Bmatrix} D_{3.1} \\ D_{3.2} \\ D_{3.3} \\ D_{3.4} \\ D_{3.5} \end{Bmatrix}, \quad (9)$$

Розглянемо більш детально.

До зовнішніх поведінкових виявів (D_1) належать очевидні дії та вчинки особи, які виокремлюють її із загальної маси та можуть бути спостережені та зафіксовані очевидцями або учасниками спостереження.

До зовнішніх аспектів поведінки належать:

1. Візуальні атрибути осіб ($D_{1.1}$): оригінальний та нестандартний стиль одягу, ексклюзивні та авторські аксесуари, зачіски, макіяж, тату, пірсинг, шрамування,

наявність елементів певних субкультур, до яких, можливо, входить індивід, та інші.

2. Хобі та захоплення ($D_{1.2}$): інтелектуально-естетичні (неординарна творчість, музика, авангардне мистецтво, історія), тілесно-мануальні (майстрування, шиття), накопичувальні (колекціонування нестандартних предметів), інформаційно-комунікативні (отримання нової інформації).

3. Спорт ($D_{1.3}$): водні, наземні, повітряні та гірські види екстремального спорту.

4. Сленг ($D_{1.4}$). Використання специфічного сленгу може слугувати маркером приналежності до певної соціальної, культурної або професійної групи. Сленг може відображати інтереси людини та захоплення. Індивіди з дистинктивністю іноді експериментують із мовними формами, створюючи власний лексикон, використовуючи нестандартну граматику, та можуть включати у свій словниковий запас вислови та фрази з інших мов або культур.

5. Зовнішня мотивація ($D_{1.5}$) – це спонукання людини до активності зовнішніми обставинами або стимулами. Вона включає вплив зовнішніх факторів або винагород, які стимулюють людей до певної поведінки або досягнення певних результатів. Ці зовнішні фактори можуть включати матеріальні винагороди, такі як гроші, а також нематеріальні винагороди, такі як визнання, похвала або соціальний статус. Особи з дистинктивністю використовують зовнішню мотивацію, оскільки керуються

бажанням відрізнитися, маючи на меті стати об'єктом уваги для задоволення власних зовнішніх мотивів.

Зовнішні поведінкові властивості є важливими складниками дистинктивності, оскільки вони є найбільш очевидними, тобто це перша ознака, за якою ми можемо ідентифікувати дистинктивну поведінку людини. До зовнішніх поведінкових характеристик належать ті елементи, які ми можемо візуально спостерігати: зовнішній вигляд, стиль одягу або, скажімо, демонстрація дистинктивності в соціум шляхом використання різноманітних технічних ресурсів з метою вираження власних неординарних хобі та екстремальних видів фізичної активності. Цей приклад є найбільш очевидним, оскільки ми живемо в епоху цифрової реальності і можемо спостерігати, як такий стиль поведінки проявляється, а в деяких випадках домінує, на найпопулярніших платформах відеохостингу. Але важливо зауважити, що зовнішні параметри лише частково відображають сутність особистості, зазвичай у зовнішніх проявах завжди є підґрунтя внутрішніх та інтегрованих поведінкових характеристик.

Внутрішні поведінкові прояви (D_2) являють собою внутрішні аспекти поведінки, такі як ментальні процеси, мотивація, які є менш помітними для спостерігачів, ніж зовнішні вияви.

До внутрішніх поведінкових ознак зарахуємо:

- самосвідомість ($D_{2.1}$), що дає змогу проаналізувати власні думки, переконання, мотиви та потреби. Структура самосвідомості людини складна, вона може виражатися у певних аспектах діяльності людини, які безпосередньо відображаються у дистинктивній поведінці людини. Це діяльність: пізнавальна (самоаналіз, самооцінка, самопереконавання); емоційна (самоповага, самолюбство, самосхвалення); вольова (саморегуляція, самовимогливість);

- Я-концепцію ($D_{2.2}$), що є виявленням самосвідомості. Вона являє собою динамічну систему уявлень людини про себе, на основі якої вона вибудовує взаємовідносини з іншими людьми (Зінченко, 2015, с. 131–135). Формування "Я-концепції" відбувається під впливом досвіду кожного індивіда. "Я-концепція" слугує фундаментом того, як особистість взаємодіє зі світом, і відіграє ключову роль у формуванні дистинктивної поведінки людини. У контексті дистинктивної поведінки особистості "Я-концепція" виявляється у самооцінці, почутті поваги до себе та рівні домагань;

- самоствердження ($D_{2.3}$) людини з дистинктивною поведінкою, тобто прагнення до суспільного визнання, поваги, досягнення та підтримання певного соціального статусу. Особи з дистинктивною поведінкою часто використовують різні тактики самоствердження, щоб підкреслити власну індивідуальність, наприклад: конструктивне самоствердження (позитивна поведінка, спрямована на самореалізацію), присутній елемент демонстрації; панівне самоствердження – дії за рахунок інших, виражена ворожість та прагнення пригноблювати інших; компенсаторне самоствердження, яке характеризується тим, що з реальної чи суб'єктивної неможливості досягнення цілей у бажаній сфері інтерес свідомо переноситься у більш доступне русло; захисне самоствердження – заради марнославства, підвищення самооцінки. Причиною тому є незадоволені амбіції людини;

- когнітивні процеси ($D_{2.4}$) – це ментальні операції, які ми використовуємо для сприйняття інформації, її

збереження у пам'яті, опрацювання, аналізу, інтерпретації та використання для прийняття рішень та розв'язання проблем. Вони включають різноманітні процеси, такі як увага, сприйняття, мислення, пам'ять, мовлення, рішення тощо. Кожен із цих процесів взаємодіє між собою, створюючи єдину систему функціонування та формуючи індивідуальний стиль дистинктивної поведінки кожної людини;

- внутрішню мотивацію ($D_{2.5}$), тобто прагнення виконати певну діяльність заради самого процесу діяльності, відчуття задоволення та радості від цієї активності (Ryan, & Deci, 2000). Вираження внутрішньої мотивації у дистинктивній поведінці підживлюється власною цікавістю або прагненням до самовдосконалення, заохочувальними факторами яких можуть бути індивідуальні внутрішні мотиви, такі як амбіції, ініціативність.

Внутрішні поведінкові прояви – це сукупність індивідуально-психологічних внутрішніх процесів, причин та механізмів, які формують особливості поведінки цього типу. Причини внутрішніх поведінкових характеристик завжди індивідуальні і можуть бути спричинені різними факторами, включаючи генетичні, психічні, емоційні, фізіологічні, соціокультурні аспекти тощо.

Поняття інтегрованих поведінкових проявів (D_3) відображає поєднання внутрішніх та зовнішніх аспектів особистості. Це поняття вказує на те, що дистинктивну поведінку людини формується не лише під впливом її внутрішніх станів, таких як емоції, думки, цінності, переконання та мотивація, але і взаємодіє із зовнішніми факторами та умовами, які оточують її в зовнішньому середовищі.

Під інтегрованими поведінковими проявами розглянемо:

1. Стіюку або тимчасову соціальну дезадаптацію ($D_{3.1}$) (психосоціальну, соціальну, економічну, соціокультурну, професійну, психологічну, ситуаційно-рольову). Особи з дистинктивною поведінкою можуть іноді опинитися у статусі соціально дезадаптованих із різних причин, найпоширенішими з яких є відхилення від чинних правил, офіційно чи неофіційно встановлених норм та установок соціуму. Ознаки соціальної дезадаптації в особи з дистинктивністю включають як внутрішні (низька самооцінка, почуття відчуженості або ізоляції), так і зовнішні (відсутність адекватної соціальної взаємодії, нездатність дотримуватися соціальних норм і правил) поведінкові вияви.

2. Самопрезентацію та її тактики ($D_{3.2}$): саморекламу, самосхвалення, самопросування. Самопрезентація людини з дистинктивною поведінкою допомагає виражати певні індивідуальні особливості та включає в себе внутрішні чинники (цінності, мотивацію, особистісні переконання) та зовнішні аспекти особистості для створення певного враження або іміджу (зовнішній образ, міміка, жести, соціальна активність, демонстрація своїх знань та вмінь, створення власної техніки, яка є способом управління враженням про себе).

3. Самореалізацію ($D_{3.3}$) особистості з дистинктивністю, яка поєднує у собі як внутрішні (саморозвиток, самопізнання; самовдосконалення), так і зовнішні поведінкові характеристики (вияв власної самотності перед іншими через зовнішні ознаки).

4. Відсутність прив'язаності до культурних стереотипів ($D_{3.4}$). Особи з дистинктивністю зазвичай певною мірою відхиляються від традиційних стереотипів та норм

суспільства, що може бути виражено в інтегрованих поведінкових проявах. До прикладу: особистісні риси, емоційні реакції, мислення, сленг, інтереси та хобі, зовнішній вигляд. Індивіди з таким типом поведінки можуть мати різне ставлення до культурних шаблонів – від критичного до стану прийняття залежно від індивідуальних характеристик людини.

5. Незалежність від соціального тиску ($D_{3.5}$). Особи з цим поведінковим типом у певних межах не піддаються соціальному тиску, однією з причин є слідування своїм власним переконанням.

Інтегровані поведінкові ознаки свідчать про те що зовнішні та внутрішні поведінкові прояви знаходяться у складній системі взаємодії. Така взаємодія є проблематичною і непередбачуваною через велику кількість можливих факторів, коли один чинник може посилювати чи пригнічувати вплив іншого, що безпосередньо відображається у дистинктивній поведінці індивіда.

Аналіз зовнішніх, внутрішніх та інтегрованих поведінкових проявів свідчить про те що вони є ключовими аспектами прояву дистинктивної поведінки, які дають нам змогу пізнавати психологічну сторону осіб з даним поведінковим вектором. Такий підхід дозволяє нам аналізувати і інтерпретувати вчинки, дії та реакції людей в певних ситуаціях, розуміти які фактори впливають на їхню поведінку. Кожна особистість є складною багатофункціональною системою, відповідно, внутрішні, зовнішні та інтегровані поведінкові прояви дистинктивної діяльності індивіда, є взаємозалежними та взаємопов'язаними, формуючи комплексний образ поведінки кожної людини виключно індивідуально.

Результати

1. Сформульовано дві функціональних залежності для соціальних S та особистісних P чинників впливу на дистинктивну поведінку.

2. Введено поняття норм $N_{\{R\}}$, визначених під "кутом зору" предметної галузі R .

3. Використання діаграм Ейлера – Венна забезпечило інтерактивне візуалізоване представлення результатів, висвітливши дистинктивність саме тією поведінкою людини, яка виходить за межі визнаного та не відповідає встановленим нормам для певної предметної області.

4. На рівні соціальної системи гіпотетично поділено форми прояву F на: соціально-несхвалювальну поведінку (негативні девіації), соціально нейтральну поведінку, соціально схвалювальну поведінку (позитивні девіації).

5. Здійснено розгляд теорії оптимальної дистинктивності, висвітлено основні принципи цієї концепції, проведено паралелі між зазначеною теорією та встановленими нормами в певній референтній групі.

6. Запропоновано класифікацію поведінкових ознак дистинктивності індивіда як елемента соціальної системи, їх розділено на три групи: зовнішні, внутрішні та інтегровані, виокремлено основні складники кожної групи.

Дискусія і висновки

У ході теоретичного аналізу наукової літератури було з'ясовано, що феномен дистинктивної поведінки можна описати як вид поведінки особистості, в основі якої лежить прагнення проявити неповторну індивідуальність, оригінальність, незвичайність, відмінність від інших, намагаючись стати "об'єктом уваги", долаючи при цьому соціальні норми, які склалися у певній референтній групі в поточний період. Сприйняття цього типу поведінки може варіюватися, залежно від контексту та культурного оточення те, що викликає неприйняття в одній культурі або серед певної референтної групи, може бути схваленим в іншому оточенні.

Подяки, джерела фінансування. Виражаю особливу вдячність своєму науковому керівнику, доктору психологічних наук, професору Ложкіну Георгію Володимировичу. Ваш великий досвід у науці, конструктивна критика та цінні поради значною мірою сприяли вдосконаленню цієї дослідницької публікації.

Список використаних джерел

- Зінченко, С. В. (2015). Роль "Я-концепцій" в особистісному самовизначенні дорослих. У *Європейський Союз – Україна: Освіта дорослих* (с. 131–135). ПП Лисенко М. М. https://lib.iitta.gov.ua/10988/1/Роль_Я-концепцій.pdf
- Brewer, M. B. (1991). The Social Self: On Being the Same and Different at the Same Time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(5), 475–482. <https://doi.org/10.1177/0146167291175001>
- Havaza, L. V. (2023). DISTINCTIVE BEHAVIOR AS A PSYCHOLOGICAL PHENOMENON. *Habitus*, (45), 110–114. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.45.18>
- Nalchajyan, A. (2006). *Attribution, Dissonance and Social Cognition*. Cogito-Centre.
- Rodgers, P., Flower, J., & Stapleton, G. (2012). Introducing 3D venn and euler diagrams. In P. Chapman & L. Micallef (Eds.), *Proceedings of the 3rd International Workshop on Euler Diagrams* (pp. 92–106). CEUR-WS, 854. <https://kar.kent.ac.uk/30797/1/introducing3D.pdf>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54–67. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>
- Snyder, C. R., & Fromkin, H. L. (1980). *Uniqueness*. Springer US. <https://doi.org/10.1007/978-1-4684-3659-4>

References

- Brewer, M. B. (1991). The Social Self: On Being the Same and Different at the Same Time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(5), 475–482. <https://doi.org/10.1177/0146167291175001>
- Havaza, L. V. (2023). Distinctive behavior as a psychological phenomenon. *Habitus*, (45), 110–114. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.45.18>
- Nalchajyan, A. (2006). *Attribution, Dissonance and Social Cognition*. Cogito-Center.
- Rodgers, P., Flower, J., & Stapleton, G. (2012). Introducing 3D venn and euler diagrams. In P. Chapman & L. Micallef (Eds.), *Proceedings of the 3rd International Workshop on Euler Diagrams* (pp. 92–106). CEUR-WS, 854. <https://kar.kent.ac.uk/30797/1/introducing3D.pdf>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54–67. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>
- Snyder, C. R., & Fromkin, H. L. (1980). *Uniqueness*. Springer US. <https://doi.org/10.1007/978-1-4684-3659-4>
- Zinchenko, S. V. (2015). The role of "I-concepts" in the personal self-determination of adults. In *The European Union - Ukraine: Adult Education* (p. 131–135). PE Lysenko M. M. [in Ukrainian]. https://lib.iitta.gov.ua/10988/1/Rol_Ya-kontseptsiy.pdf
- Отримано редакцією журналу / Received: 02.12.23**
Прорецензовано / Revised: 01.03.24
Схвалено до друку / Accepted: 15.05.24

Lesya GAVAZA, PhD Student
ORCID ID: 0009-0009-2386-0090
e-mail: gavaza.lesya@gmail.com
National Technical University of Ukraine
"Kyiv Polytechnic Institute" Igor Sikorsky, Kyiv, Ukraine

A CONCEPTUAL MODEL OF THE DISTINCTIVE BEHAVIOR OF A PERSONALITY.

Background. *Modern society is characterized by a variety of individual characteristics manifested in a person's behavior. Distinctiveness is a type of behavior described by non-stereotypical actions, a person's tendency to manifest individuality, and the desire to be socially visible, aiming to create an impression and gain the attention of others. Objective. To develop and disclose a conceptual model of the distinctive behavior of personality.*

Methods. *Euler-Venn diagrams were used to graphically represent the relationship between distinctive behavior and norms in a particular subject area.*

Results. *Two functional dependencies for social and personal factors influencing distinctive behavior are proposed. The concept of "norms", defined from the "angle of view" of the subject area in which a particular norm was formed, is introduced. Two functional dependencies for social and personal factors influencing distinctive behavior are formulated. The concept of norms defined from the "angle of view" of the subject area R is introduced. At the social system level, the forms of distinctiveness manifestation are hypothetically divided. The theory of optimal distinctiveness is considered. The proposed classification of behavioral signs of individual distinctiveness as an element of the social system is divided into three groups, and the main components of each group are highlighted.*

Conclusions. *Through theoretical analysis of the scientific literature, it was determined that distinctive behavior can be described as a type of personality behavior based on the desire to express identity while overcoming the social norms that have developed in a certain reference group in the current period.*

Keywords: *distinctiveness, model of distinctive behavior, behavioral manifestations of distinctive behavior, identity, individuality, difference.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.